

Besides, establishment of forensic characteristics of a person who has committed a criminal offense is essential to prevent this category of crimes and their successful solving. According to the investigative practice, criminal proceedings started by the fact of commission of a murder with the motives of racial, national or religious intolerance have fairly complex evidence base, and for effective investigation activities on solving this category of proceedings an investigator should consider forensic characteristics.

The author has concluded that under forensic characteristics of murders with the motives of racial, national or religious intolerance we should understand information about the circumstances, the personality of a perpetrator, method, mechanism, place and time of the commission of this type of a crime and to ensure their effective use in solving the strategic and tactical tasks of pre-trial investigation.

Keywords: forensic characteristics; criminal offense; murder; motive for racial, national or religious intolerance; victim of a crime.

УДК 343

Є. О. ГЛАДКОВА,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;

Н. Ю. ЦВІРКУН,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 (слідства)
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИННОГО БЕЗГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Розглянуто кримінально-правові ознаки безгосподарського використання земель. Зроблено акцент на встановленні ознак, які є передумовою для правильної кваліфікації вчиненого злочину та відмежування його від суміжних злочинів і правопорушень. При цьому зазначено, що безгосподарське використання земель, як і забруднення або псування земель та незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром земель), є екологічним злочином, відповідальність за вчинення якого передбачена розділом VIII «Злочини проти довкілля» Кримінального кодексу України. Норма про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво входить до розділу VI «Злочини проти власності» КК України.

Ключові слова: безгосподарське використання земель, кримінально-правова характеристика, об'єктивні ознаки, суб'єктивні ознаки.

Hladkova, Y.O. and Tsvirkun, N.Y. (2016), "Features of criminal and legal characteristics of the elements of the corpus delicti of wasteful use of lands" ["Osoblyvosti kryminalno-pravovoi kharakterystyky oznak skladu zlochyynnoho bezghospodarskoho vykorystannia zemel"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 69–75.

Постановка проблеми. Україна має унікальні земельні ресурси та природно-кліматичні умови, сприятливі для підтримання високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Проте доводиться констатувати, що негативне антропогенне навантаження на довкілля призвело до погіршення якісного стану земельних ресурсів, спостерігається стійка тенденція скорочення площ продуктивних сільськогосподарських угідь.

Безгосподарське використання земель тягне за собою порушення зв'язків у природі, які формувалися протягом тривалого часу, а також знижує продуктивність ґрунтів і придатність

землі для потреб суспільства. За даними Держкомзему, щорічні втрати гумусу в Україні через мінералізацію та ерозію ґрунтів внаслідок їх безгосподарського використання становлять 32–33 млн тонн (це 9 млрд грн збитків), а відсотковий зміст гумусу у ґрунті за останні 20 років зменшився майже удвічі¹. Безсумнівно,

¹ Бердніков Є. С. Виступ [заст. нач. Голов. упр. Держкомзему в Одес. обл.] на нараді з питань ефективності використання та охорони земель сільськогосподарського призначення в Одеській області : 27 трав. 2009 р. [Електронний ресурс] / Є. С. Бердніков. – Режим доступу: <http://gisupravlenie.at.ua/load/0-0-0-22-20>.

одним із головних завдань держави є надійний та ефективний захист довкілля, у тому числі землі – основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14 Конституції України) [1]. Однією з ефективних форм такого захисту є встановлення юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства щодо охорони й раціонального використання земель.

Стан дослідження. Вивченню особливостей безгосподарського використання земель як складу злочину, на нашу думку, приділено недостатньо уваги. Проте деякі аспекти цього питання розглядалися у працях таких учених, як Ф. Х. Маслов, Р. В. Остапчук, А. М. Шульга, С. Ю. Булигін, В. М. Рожко, В. В. Цуркан та інші. Тому **метою** нашої статті є дослідження особливостей кримінально-правових ознак складу злочинного безгосподарського використання земель.

Виклад основного матеріалу. З 2001 року законодавець передбачив кримінальну відповідальність за безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст. 254 КК України) [2].

Подолання глобальної деградації та опустелювання земель, що в останні роки загрожує Україні через великий відсоток розвитку ерозії внаслідок антропогенних чинників, і дотримання конституційного права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України) є одними з найвагоміших підстав для криміналізації безгосподарського використання земель. Таким чином, в Україні сформувались об'єктивні підстави, які змусили законодавця вирішувати це питання. Підстави виявилися настільки вагомими, що протидія цьому явищу не кримінально-правовими заходами стала неможливою.

Першим і необхідним елементом будь-якого складу злочину, в тому числі й безгосподарського використання земель, є об'єкт злочину. Норма, передбачена ст. 254, міститься у розділі VIII Особливої частини КК України «Злочини проти довкілля». Об'єктом таких злочинів визнається охоронюване кримінальним законом благо: довкілля, природні багатства (серед яких значиться й земля), екологічна безпека. Ці блага є своєрідними мішенями, які вражають злочинні діяння, описані у цьому розділі. Безгосподарське використання земель належить до екологічних злочинів тому, що шкода завдається в першу чергу нормальному

природному якісному стану ґрунтового покриву земель як невід'ємному елементу довкілля [3, с. 164–165].

Через те, що землі притаманне різноманіття властивостей та функцій (екологічні, соціально-економічні тощо) безпосередній об'єкт злочину може бути основним і додатковим. Основним безпосереднім об'єктом безгосподарського використання земель є нормальний природний якісний стан ґрунтового покриву земель як невід'ємного елемента довкілля. Додатковими безпосередніми об'єктами треба вважати, по-перше, сферу повноцінного та раціонального господарського використання корисних властивостей землі, по-друге, право власності на землю.

Предметом злочинного безгосподарського використання земель слід вважати ґрунтовий прокрив земель сільськогосподарського призначення. Це обумовлюється тим, що в результаті злочинної антропогенної діяльності землевласників і землекористувачів страждає саме поверхневий родючий шар ґрунту, який завдяки своїм корисним властивостям (насамперед родючості) є найбільш важливою складовою земель сільськогосподарського призначення.

Встановлення ознак об'єктивної сторони злочину є передумовою для правильної кваліфікації вчиненого та відмежування його від суміжних злочинів і правопорушень [4, с. 270]. Наявність цих ознак дозволяє робити висновки щодо характеру та спрямованості діяння винної особи, яким спричиняється шкода землі як основному національному багатству держави. Об'єктивна сторона безгосподарського використання земель – це процес суспільно небезпечного й протиправного посягання на довкілля, природні багатства, екологічну безпеку шляхом погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель. Характеризується вона, по-перше, суспільно небезпечним діянням у вигляді безгосподарського використання земель, по-друге, суспільно небезпечними наслідками, що перелічені в диспозиції ст. 254 КК України, і по-третє, необхідним причинним зв'язком між вказаними діянням та наслідками. Безгосподарське використання земель належить до злочинів із матеріальним складом, адже самою диспозицією статті передбачені можливі суспільно небезпечні наслідки такого діяння [5, с. 320].

Безгосподарське використання земель характеризується складною поведінкою особи, яка може виражатися як у формі дії, так і у формі бездіяльності. Суспільно небезпечна дія як форма злочинного діяння безгосподарського використання земель може мати такі прояви:

використання неналежної техніки під час обробки земель сільськогосподарського призначення; застосування пестицидів та отрутохімікатів із порушенням вимог підзаконних нормативних актів; засівання сільськогосподарських культур із порушенням встановлених аграрних правил тощо. Бездіяльність суб'єкта під час безгосподарського використання земель характеризується тим, що він ігнорує та не виконує покладені законодавством обов'язки щодо охорони земель від шкідливого та небезпечного впливу; суб'єкт повинен був, але вчасно не втрутився у перебіг небезпечних процесів, які виникли у ґрунтовому покриві, що призвело до тривалого зниження або втрати родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

Господарське використання земель – це діяльність, спрямована на належне, сумлінне використання відповідним суб'єктом ґрунтового покриву земель відповідно до встановлених законодавством вимог і нормативів. Отже, безгосподарське використання земель як суспільно небезпечне діяння полягає в тому, що винна особа недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок дбати про свої землі та захищати їх від шкідливого й небезпечного антропогенного та природного впливу. Правовим обов'язком усіх землевласників і землекористувачів є: забезпечення екологічної безпеки у процесі господарської діяльності, використання земель за цільовим призначенням; дотримання вимог законодавства про охорону довкілля, підвищення родючості ґрунтів тощо, що передбачено законодавством про охорону та раціональне використання земель (ст. 91, 96 Земельного кодексу України, ст. 35 закону України «Про охорону земель»). Свідоме невиконання перелічених правових обов'язків землекористувачами, що призвело до наслідків, зазначених у диспозиції ст. 254 КК України, вважається суспільно небезпечним і протиправним діянням.

Як безгосподарське використання земель можуть кваліфікуватися, наприклад, такі діяння:

- необґрунтована зміна цільового призначення землі шляхом знімання верхнього шару та облаштування штучних ставків і водосховищ, що призводить до змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту;

- вирощування на одних і тих же полях однотипних сільськогосподарських культур (порушення сівозмін), що невідворотно призводить до зменшення поживних речовин у ґрунті

та зниження родючості, накопичення в них збудників хвороб, а в подальшому – до переведення таких земель до іншої категорії;

- щорічна оранка земельних ділянок із перевертанням пластів, якщо цим порушуються оптимальні фізичні властивості ґрунтів, що призводить до збільшення інтенсивності площинної ерозії, погіршення складу гумусу та зменшення його кількості;

- неконтрольоване розорювання перелогів (цілинних земель), що призводить до різкої зміни процесів ґрунтоутворення та виникнення ерозії;

- необґрунтоване застосування важкоколісної техніки, яке призводить до ущільнення ґрунту та різкого зниження його родючості;

- забруднення ґрунтового шару земель сільськогосподарського призначення паливно-мастильними матеріалами, що призводить до унеможливлення подальшого використання земель за цільовим призначенням;

- випалювання сінокосів і пасовищ, що призводить до загибелі значної кількості ґрунтових організмів у поверхневому шарі ґрунту та посилення випарювання поверхні ґрунту;

- необґрунтоване проведення осушення, що призводить до порушення гідрологічного режиму та виникнення вітрової ерозії;

- необґрунтоване проведення зрошення, що призводить до надмірного зволоження та подальшого заболочування, за відсутності достатньої дренажної системи – до засолення поверхні ґрунту;

- створення звалищ промислових і побутових відходів на землях сільськогосподарського призначення, що призводить до знищення ґрунтового шару під відвалами, отруєння ґрунтових організмів на прилеглих ділянках;

- порушення правил будівництва приміщень і різних споруд на територіях, прилеглих до земель сільськогосподарського призначення, що призводить до знищення ґрунтів, накопичення відходів будівництва, негативного впливу будівельної техніки на ґрунти виникнення невідворотних процесів ґрунтоутворення як під спорудами, так і на прилеглих земельних ділянках;

- добування корисних копалин відкритим способом із порушенням встановлених вимог охорони ґрунтів, що призводить до знищення ґрунтового покриву, зниження рівня ґрунтових вод, часткового осушення ґрунту і, як наслідок, до виникнення вітрової ерозії.

Суспільно небезпечне посягання у вигляді безгосподарського використання земель здійснюється в конкретних умовах, конкретному місці, конкретний час, конкретній обстановці з

використання певних способів і засобів його вчинення. Хоча вказані ознаки для складу злочину безгосподарського використання земель не є обов'язковими, їх встановлення має велике значення для з'ясування об'єктивної сторони злочину, тому що вони характеризують її як зовнішній прояв людської поведінки, сприяють правильному розумінню характеру об'єктивної сторони, визначають ступінь суспільної небезпеки, а також сприяють вірному застосуванню ст. 254 КК України на практиці.

Безгосподарське використання земель стає злочином лише у разі настання передбачених диспозицією ст. 254 КК України суспільно небезпечних наслідків. Такими наслідками є: тривале зниження або втрата родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

Під *зниженням родючості* слід розуміти тривале зменшення корисних властивостей земель сільськогосподарського призначення, необхідних для їх використання за цільовим призначенням, на період до повного відновлення цих властивостей.

Втрата родючості земель – це стан ґрунтового покриву, який характеризується неможливістю використовувати земельну ділянку із земель сільськогосподарського призначення за цільовим призначенням, наприклад, здійснювати діяльність щодо вирощування сільськогосподарських культур чи щодо випасу худоби внаслідок втрати ґрунтом своєї продуктивності.

Під *виведенням земель із сільськогосподарського обороту* слід розуміти вимушену консервацію або вилучення земель із сільськогосподарського використання внаслідок їх деградації.

Під *змиванням гумусного шару* необхідно розуміти видалення надмірною кількістю води верхнього родючого шару ґрунту, в якому зосереджені основні запаси гумусу.

Порушення структури ґрунту – зміна фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту під впливом надмірного антропогенного навантаження, внаслідок чого втрачаються його корисні властивості, необхідні для використання земель за цільовим призначенням.

Наслідки безгосподарського використання земель призводять до одного загального результату – виведення земель із сільськогосподарського обороту, а за наявності підстав – до подальшої їх консервації відповідно до Порядку консервації земель, що має бути обов'язково підтверджено відповідною екологічною експертизою.

Шкода, яка завдається безгосподарським використанням земель, може мати характер як екологічний (шкода різним екосистемам), так й економічний (шкода землі як об'єкту господарювання та права власності), що потребує обов'язкового обчислення та відшкодування.

У злочинах із матеріальним складом встановлення необхідного причинного зв'язку між суспільно небезпечними діяннями і суспільно небезпечними наслідками є об'єктивною передумовою настання кримінальної відповідальності. Для виявлення та з'ясування необхідного причинного зв'язку між діяннями і наслідками у справах про безгосподарське використання земель необхідним є встановлення факту порушення тих чи інших правил та обов'язків, закріплених у законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, що потягнуло за собою настання наслідків, передбачених у диспозиції ст. 254 КК України.

До суб'єктивних ознак складу злочину теорія кримінального права відносить суб'єкта та суб'єктивну сторону. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України, *суб'єктом* злочину є фізична особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Тому для того, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності за безгосподарське використання земель згідно з діючим кримінальним законодавством України, ця особа має бути: 1) фізичною особою; 2) осудною особою; 3) досягти 16-річного віку.

Крім основних ознак, суб'єкт безгосподарського використання земель характеризується додатковими ознаками, які характеризують його як спеціального суб'єкта (посада або діяльність пов'язані з використанням земель сільськогосподарського призначення). Законодавство України покладає на осіб, які володіють або користуються землями сільськогосподарського призначення, обов'язки щодо їх охорони, раціонального використання та відтворення корисних властивостей, яких ці особи повинні дотримуватися в процесі господарського використання земель (ст. 91, 96 ЗК України). Такі обов'язки можуть передбачатися не тільки законом або підзаконним актом, а й службовими обов'язками або професійними функціями, трудовим чи іншим цивільно-правовим договором тощо.

Отже, суб'єктом безгосподарського використання земель є особа, яка недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок щодо раціонального використання земельних ресурсів і всебічної їх

охорони від негативного антропогенного та природного впливу в процесі господарської діяльності, що призвело до тривалого зниження або втрати родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

До суб'єкта безгосподарського використання земель можна віднести: землевласників і землекористувачів (орендарі земельних ділянок, фермери, керівники сільськогосподарських підприємств, приватних агрофірм, кооперативів тощо, а також керівники інших господарюючих суб'єктів, діяльність яких пов'язана безпосередньо з використанням земель сільськогосподарського призначення); службових осіб названих підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, на яких відповідними нормативно-правовими актами покладено обов'язок забезпечувати дбайливе використання земельних ресурсів (наприклад, агрономи); рядових працівників суб'єкта господарської діяльності, які здійснюють виключно технічну роботу з обробки ґрунтів (наприклад, механізатор).

Велику суспільну небезпеку несуть у собі злочини проти довкілля, що вчиняються службовими особами. Варто зазначити, що наслідки, які спричиняються безгосподарським використанням земель, часто настають внаслідок зловживань або недбалого ставлення до них саме службових осіб.

Правильне встановлення елементів *суб'єктивної сторони* безгосподарського використання земель необхідне, насамперед, для здійснення безпомилкової кваліфікації зазначеного злочинного діяння.

Безгосподарське використання земель часто характеризується різним психічним ставленням особи до вчинюваного діяння та наслідків, що настали. Тобто під час безгосподарського використання земель має місце так звана змішана або подвійна форма вини: умисне порушення спеціальних правил і правових обов'язків (у нашому випадку порушення приписів екологічного, аграрного та земельного права) та необережне ставлення до настання суспільно небезпечних наслідків, указаних у диспозиції ст. 254 КК України, причинно пов'язаних із діянням, що робить вчинене злочином. Особа може умисно порушити свій правовий обов'язок щодо охорони земель та їх раціонального використання (наприклад, вчасно не буде вживати заходів для захисту земель від ерозії, виснаження, заростання бур'янами тощо), але до таких наслідків, як тривале зниження або втрата родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного ша-

ру, порушення структури ґрунту, – буде ставитися необережно. В цілому такі випадки будуть кваліфікуватися як вчинені з необережності. Поясненням цьому можна вважати сучасний низький рівень екологічної культури (правової свідомості) суспільства, в результаті чого землевласники та землекористувачі не завжди усвідомлюють дійсну небезпеку своїх вчинків. У багатьох випадках із безгосподарським використанням земель поєднується злочинна неосвіченість: проведення на земельних ділянках господарської діяльності способами, які в результаті необізнаності землекористувачів мають шкідливий вплив на стан земель і родючість ґрунтового покриву.

Можуть також мати місце і випадки вчинення безгосподарського використання земель із непрямим умислом, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо допускала їх настання. Не можна виключати й можливість вчинення цього злочину через необережність. Так, особа під час сільськогосподарських робіт передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння у вигляді тривалого зниження або втрати родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту, але легковажно розраховувала на їх відвернення (наприклад, спираючись на свій досвід, сприятливі погодні умови тощо), або ж така особа не передбачала можливості настання означених суспільно небезпечних наслідків свого діяння, хоча повинна була і могла їх передбачити. Якщо землевласник взяв на себе відповідальність щодо охорони, дбайливого використання земель, підтримання рівня їх родючості та якісного стану, він зобов'язаний знати основні вимоги і положення своєї спеціалізації [6, с. 10].

Висновки. Стосовно мотиву й мети безгосподарського використання земель, то з огляду на їх відсутність у диспозиції ст. 254 КК України ці ознаки суб'єктивної сторони є додатковими (факультативними), які в процесі розгляду справи будуть суттєво допомагати встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні (чим керувалась особа, вчиняючи безгосподарське використання земель, а також можуть виступати як обставини, які обтяжують або пом'якшують покарання під час його призначення судом (ст. 66, 67 КК України).

В Україні крім кримінально-правової передбачена й адміністративна відповідальність

за схожі діяння, викладені у ст. 53 КУпАП «Порушення правил використання земель», тобто використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень, та ст. 54 КУпАП «Несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням», тобто несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням, або невиконання умов знімання, зберігання та нанесення родючого шару ґрунту.

Адміністративна відповідальність є менш суворим видом юридичної відповідальності, ніж кримінальна. Наслідки від зазначених діянь також є менш тяжкими та значущими. Але за відповідних умов такі правопорушення можуть спричинити тяжкі наслідки та трансформуватися у злочин, передбачений ст. 254 КК України.

Розмежування злочинів та адміністративних правопорушень відбувається не тільки за сту-

пенем і характером суспільної небезпеки, а й за об'єктивною стороною, перш за все за наслідками. Основним критерієм такого розмежування є розмір шкоди (ступінь суспільної небезпеки), а не спосіб здійснення діяння, який є однаковим для обох видів порушень [3]. Отже, безгосподарське використання земель, у тому числі використання земель не за цільовим призначенням, зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, невиконання умов зняття, збереження та використання родючого шару ґрунту, непроведення рекультиваци порушених земель, яке не потягло наслідків, зазначених у ст. 254 КК України, тягне адміністративну відповідальність за ст. 53, 54 КУпАП.

На сьогодні злочини, що посягають на екологічно безпечний стан природних об'єктів, серед яких важливе місце займають родючі землі сільськогосподарського призначення, набули значного поширення і є суттєвою загрозою для нашої держави та суспільства в цілому, для національної економіки та національної безпеки, а також для розвитку сільськогосподарського виробництва як запоруки існування людства на планеті.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Земельне право України : підручник / [М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай та ін.] ; за ред. М. В. Шульги. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
4. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні (Проблеми теорії, застосування розвитку кримінального законодавства) / С. Б. Гавриш. – Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. – 633 с.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Гютюгіна та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2010. – 608 с.
6. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні : монографія / П. Ф. Кулинич. – Київ : Логос, 2011. – 688 с.

Надійшла до редколегії 30.05.2016

ГЛАДКОВА Е. А., ЦВИРКУН Н. Ю. ОСОБЕННОСТИ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИЗНАКОВ СОСТАВА ПРЕСТУПНОГО БЕСХОЗЯЙСТВЕННОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ

Рассмотрены уголовно-правовые признаки бесхозяйственного использования земель. Сделан акцент на установлении признаков, которые являются предпосылкой для правильной квалификации совершённого преступления и отграничения его от смежных преступлений и правонарушений. При этом указано, что бесхозяйственное использования земель, как и загрязнение или порча земель и незаконное завладение ґрунтовым покровом (поверхностным слоем земель) является экологическим преступлением, ответственность за совершение которого предусмотрена разделом VIII «Преступления против окружающей среды» Уголовного кодекса Украины. Норма о самовольном занятии земельного участка и самовольном строительстве входит в раздел VI «Преступления против собственности» Украины.

Ключевые слова: бесхозяйственное использование земель, уголовно-правовая характеристика, объективные признаки, субъективные признаки.

HLADKOVA Y. O., TSVIRKUN N. Y. FEATURES OF CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ELEMENTS OF THE CORPUS DELICTI OF WASTEFUL USE OF LANDS

Criminal and legal features of wasteful land use have been considered. The emphasis has been made on determining the features that are preconditions for correct qualification of the committed crime and distinguishing it from related crimes and offenses.

As wasteful use of lands the authors understand as unfair implementation of economic activity by an individual, failure or improper performance of legal obligations to take care of lands and protect them from harmful anthropogenic and natural influence, leading to socially dangerous consequences in the form of a long decline or loss of fertility, exclusion of lands from agricultural production, washout of humus soil, soil structure infringement.

It has been indicated that the delimitation of the crime under the Art. 254 of the Criminal Code of Ukraine, from related offenses in the sphere of land use should be carried out taking into account the corpus delicti of those crimes. Herewith, wasteful use of lands as well as pollution or deterioration of lands and illegal acquisition of surface soil (surface land layer) is an environmental crime, and the liability for its commission is provided by the Section VIII «Crimes against the Environment» of the Criminal Code of Ukraine. The norm on unauthorized occupation of a land spot and unauthorized construction is included in the Section VI «Crimes against Property» of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *wasteful land use, criminal and legal characteristics, objective features, subjective features.*

УДК 343.133(477)

В. О. ГРИНЮК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правосуддя

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Досліджено повноваження прокурора у кримінальному процесі. Визначено, що обвинувальна функція реалізується прокурором як на досудовій, так і на судовій стадіях кримінального провадження. Виділено повноваження прокурора на досудовому слідстві, які мають характер підготовчих до реалізації функції обвинувачення, та низку повноважень суто обвинувальних. Зроблено висновок, що первинне обвинувачення реалізується шляхом повідомлення особі про підозру, а заключним етапом обвинувачення на досудовому слідстві є затвердження або складання прокурором обвинувального акта, а також клопотань про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру.

Ключові слова: *функція обвинувачення, суб'єкт сторони обвинувачення, реалізація функції обвинувачення, процесуальні повноваження.*

Hryniuk, V.O. (2016), "Implementation of accusation's function by the prosecutor while pre-trial investigation" ["Realizatsiia prokurorom funktsii obvyuvachennia na dosudovomu slidstvi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 75–79.

Постановка проблеми. Однією з основних функцій кримінального процесу є функція обвинувачення. Вона за своєю суттю є кримінальною процесуальною діяльністю уповноважених суб'єктів, зміст якої полягає у формуванні сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та складання обвинувального акта, а також підтриманні державного обвинувачення під час судового розгляду справи. Коло таких уповноважених суб'єктів передбачено нормами Кримінального процесуального кодексу України та

йменується стороною обвинувачення. Одним з основних суб'єктів сторони обвинувачення є прокурор. Саме реалізація прокурором функції обвинувачення обумовлює доведення вини особи, яка вчинила злочин, та притягнення її до кримінальної відповідальності. Тому обвинувальна функція прокурора, особливо в умовах реформування кримінального процесуального законодавства України, потребує більш детального дослідження.

Стан дослідження. Дослідження процесуального статусу прокурора у кримінальному